

The Woman and the Lyre: Woman Writers in Classical Greece and Rome Jane McIntosh Snyder. - Carbondale: Southern Illinois University Press, 1989. - 199 p.; 20 cm - (ad Feminam: Woman and literature)

"Ah, me! I wish I could have talked to Sapho" (Ох, желела бих да могу да говорим са Сапфо), узвикује Е. Лоуел (Amy Lowell) у својој песми Сестре (The Sisters). У овом узвику америчке песникиње осећа се истовремено и усамљеност и нека ирационална повезаност са прошлошћу и са будућношћу каква се, можда, најпре може наслутити код жена песникиња.

Књижевна историја бележи жене писце у свим временима и на различитим меридијанима: у Јапану, Индији, Грчкој, Енглеској, Немачкој, Шпанији, да не набрајамо, међутим овим феноменом књижевна критика у прошлости није се посебно бавила. Двадесети век поставио је питање: постоји ли женска књижевност и шта је то женска књижевност? Да ли је књижевност жена писаца феномен за себе и које су одлике тог феномена. Какво је место женске књижевности у естетској или аксиолошкој равни? Да ли је ова књижевност различита по својој суштини или је та различитост само случајност; да ли је одређена социјалним положајем жена, нивоом њихове интелигенције, образовања, или неког посебног женског сензибилитета? Да ли је женска књижевност књижевност у сенци као што су и жене најчешће биле у сенци? Питања је очигледно напретек, а одговори ... одговори долазе из критичарског пера садашњих и будућних књижевних познавалаца и истраживача.

Ad Hominem — Ad Feminam, мушка аргументација наспрот женској спекулацији кључне су теме које последњих деценија поставља феминистичка критика, и не само она, настојећи да открије занемарену женску традицију, skrivену историју књижевног дијалога између мушкарца и жене. Овом темом бави се и америчка књижевна критичарка Џејн Мекинтош Снајдер у својој књизи *Жена и лира* када истраује једну временски далеку али током векова ствараоцима и читаоцима врло блиску

књижевност, књижевност која је класична и која је класика. У идилчном миљеу старе Хеладe и античког Рима женска лира је често и носталгично завијала; њени звуци, ако се пажљиво слушају, могу испунити све оне искрице и ћутања женске прошлости, пише поменута ауторка. Те искрице и та ћутања откривају кроз своју поезију Сапфо са Лезбоса, античке песникиње Миртида, Корина, Праксила и Телесила, хеленистичке поетесе Анита, Носида, Моеро и Ерина, римске списатељице Корнелија, Лелија, Хортенсија, Агрипина Млађа, Сулпиција итд. А њихови гласови звуче кроз векове, одјекују кроз стихове потоњих књижевница описујући и варирајући исконско женско, љубав, осећања, пријатељство, фолклорне мотиве, духовне и ритуалне теме, свакодневни живот, дечји свет. Лирика и елегија, ређе епиграм, књижевне форме су античких песникиња мада им ни епске форме нису стране. Могу се, међутим, наслутити и њихове заједничке стилске одлике: за разлику од алузије, скривеног значења, доскочице, дорађених стилских фигура што се могу сматрати одликама поезије мушкараца, песникиње више воле непосредност разговора, тајанственост, сликовитост, риму. За поезију песникиња ретко ће се употребити изрази велика, моћна, снажна, истинита... констатује књижевна критика. Међутим, да ли је из чињенице да је девет старогрчких муза које инспиришу уметнике женског рода, а Сапфо је називана десетом музотом, могуће извести став да је женској природи инхерентна уметничка креативност, па самим тим и књижевна, и да је она савршено сагласна античкој мисли. Џејн Снајдер на постављено питање одговара позитивно сматрајући да су античке песникиње и књижевнице уопште имале свој, додуше мали, али хармоничан свет у пријатељском окружењу у коме су живеле, стварале и биле вредноване. Но, током векова овај антички женски

уметнички свет постајао је све мање познат, обавијен велом тишине.

Жене писци присутне су у књижевној прошлости колико и мушкарци писци: ствар је интерпретације како ће се конципирати књижевна историја, какви ће бити критеријум за одабир и рангирање књижевних стваралаца и колико ће у томе имати удела општи друштвени став, најчешће са патријархалним тоновима. Истини за вољу, античке књижевнице и нису тако лоше прошле; њихова дела, нажалост, само фрагментарно очувана, превођена су и присутна у књижевним антологијама. Њихове наследнице, међутим, објављивале су под псеудонимима како би смањиле предрасуде о инфериорном уметничком умећу жена писаца, у новије време и жена критичара. Овим двоstrukим проблемом бави се у својој књизи и Џејн Снајдер покушавајући истовремено да докаже и да покаже

величину и вредност женског писма, како феномен женског књижевног стваралаштва назива структуралиста Ролан Барт (Roland Barthes). Као жена критичар, професор класичне књижевности на Универзитету Охајо (Ohio) Снајдерова, са нескривеним феминистичким опредељењем настоји да открије савременом свету, више америчком него европском, један мање познат аспект античке културе. Бриљантном анализом, какву може развити само ерудита (књига је снабдевана одговарајућим научним апаратом, исцрпним напоменама, библиографијом, индексом) и истински познавалац и поштовалац правих вредности, ауторка књиге *Жена и лира* полифоно конципира своје дело настојећи да на светлост дана извуче столећима запретане звуке античких песникиња, да их оживи и послушкује њихове одјеке кроз столећа до данас.

Татјана Филиповић-Радулашки

ПРОМОЦИЈА

Здравко Антонић, *Записи Пера Ђукановића - устанак на Дрини*, Српска академија наука и уметности, Балканолошки институт, Посебна издања 53, Београд 1991, стр. 350

Уводна реч Николе Тасића, директора Балканолошког института, дописног члана САНУ

Перо Ђукановић, аутор ових записа, рођен је крајем прошлог века и типичан је представник нашег патријархалног друштва, у оном најпозитивнијем смислу те речи: човек који је чврст, који је стајао и заступао свој народ, за другу, који је својим ауторитетом, својим знањем, својом спретношћу помагао целом свом братству. Његов пут је, како ће се видети из књиге, а и према оном што ми знамо, био пут сталних ратовања, сукоба, победа, пораза, боравака по казаматима Аустро-Угарске; један пут који је био чест у оно време пре I светског рата међу Србима ван

Србије, односно у Аустро-Угарској. Његов пут је кренуо из Кравице, места које је, нажалост, због своје несреће актуелно и сада. Често имамо прилике да слушамо, да читамо о њему; село које и сада проживљава тешке дане. Дакле, кренуо је из те Кравице и његов пут је водио од Сребренице преко Сарајева, отишао даље преко аустроугарских казамата, преко Арада, а затим широм простране Русије. Он је једноставно човек који је путовао цео свој живот. Путовао, али се увек враћао у Кравицу и ту започињао све изнова. Његов живот је заправо један сизифовски по-